

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

Danışman:
Prof. Dr. Faris Kaya

Editör:
Abdullah Albayrak

Tashih:
Orhan Güler

Mizanpaj:
Ömer Demirtaş

Kapak:
Mesut Sarı

Üretim Sorumlusu:
Ali Osman Macit

ISBN: 975-269-020-3

Baskı: Temmuz-2004

Baskı-Cilt:
Nesil Matbaacılık
Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2
34196 Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx

NESİL YAYINLARI

Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx
Faks: (0212) 551 26 59

İnternet: www.nesil.com.tr
e-posta: nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın'a aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Bediüzzaman’da Sıdk ve Doğruluk

Prof. Dr. İbrahim Canan*

Takdim

Bu tebliğimizde Said Nursi’nin *sıdk* anlayışını belirtmeye çalışacağız. Konunun daha iyi anlaşılması için, önce umûmiyet itibarıyla, İslam’ın sıdk meselesine bakışını belirtecek, İslamın bütünü içinde sıdkın ve onun uygulaması olan *sadâkat*in yerini ortaya koyacak, daha sonra Said Nursi’nin görüşlerine yer vereceğiz.

Asıl mevzumuzla geçmeden önce, bir noktayı daha belirtmekte fayda var. Asıl konumuz *kizb* (yalan) olmamakla beraber, ister istemez kizbe de temas edeceğiz, çünkü eşya, zıtlarıyla bilinir ve “sıdkın zıddı” ise “kizb”tir, yalandır.

I-İSLAM’DA SıDK VE KİZB

Sıdk, lügat olarak, kizbin [yalanın] zıddıdır; doğruyu söylemek, söz söyleyin-ce haktan ayrılmamak gibi bir manaya gelir.¹ Ancak yaygın kullanışı içersinde sadece sözdeki doğruluk için kullanılmaz. Gazali bu kelimenin, “niyet,” “irade,” “vefa,” “azîm” ve “amel” gibi başka hususlardaki sadâkat ve doğruluğu ifade et

* **Prof. Dr. İbrahim Canan:** 1940, Küçük Karapınar köyü/Konya doğumludur. İlk öğrenimini memleketinde tamamladı. Konya Erkek Lisesi (1958) mezunu. Kayseri (1962-64) ve Akşehir’de (1966-67) orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde 1972’de başladığı öğretim üyeliği görevini aynı üniversiteye bağlı olarak kurulan İlahiyat Fakültesinde sürdürdü. Bir süre Azerbaycan Kafkas Üniversitesinde görev yaptı. Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesidir. Yayınlanmış çok sayıda kitap ve makalesi bulunmaktadır.

¹ İbnu Manzûr, Lisanü’l-Arab 10, 193. Bak. Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi 10, 5.

mek için de kullanıldığına dikkat çeker¹ ve en üstün derecesinin, dinin bütün makamlarında [: havf (korku), reca (ümit), tazim (saygı, büyüğü büyükleme), züht, rıza, tevekkül, muhabbet vs.] yer verilen sadâkat ve doğruluk olduğunu söyler.²

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de aynı sıdk kökünden gelen sadâkat, sâdık, sıddîk, sıddîka, tasdik, musaddık gibi farklı kelimelere çokça yer verilir.

Sıdk ve sadakat kelimelerinin Kur'an ve hadiste öyle kullanılışları vardır ki onları "İslam" ve "iman" kelimeleriyle karşılamak, müteradifleri gibi aynı manada anlamak mümkündür. Şu ayette geçen "sıdk"ı, Resulullah'a gelen veya Cebrail'in getirdiği hakikat, bir başka ifade ile "Kur'ân" hattâ "İslam" olarak anlamamız mümkündür:

"Allah hakkında yalan söyleyen ve geldiği zaman hakkı (Kur'ân'ı) yalanlayan dan daha zâlim kim var? Kafirler için cehennemde yer mi yok? Sıdkı (hakkı, Kur'ân'ı) getiren ve onu tasdik eden(ler)e gelince; işte onlar müttakilerdir." (39, Zümer 32-33).

Hemen belirtelim ki, "sıdkı getiren" ibaresinden, alimlerimiz Cebrail'i anladıkları gibi Hz. Peygamber veya diğer peygamberleri de anlamışlardır.³ Bu ayette din, sıdkla ifade edildiği gibi, başka ayetlerde de *imanda ve amelde kemâle eren mümin*, "sâdık" kelimesiyle ifade edilir: "Allah'a inanıp sonradan şekke düşmeyen müminler var ya!.. İşte onlar, 'sâdıklar'dır.'" (49 Hucurât 15). "Lakin iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle akrabaya, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekat veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaşta sabredenlerdir. İşte onlar doğrulardır ve müttakiler [sakınanlar] ancak onlardır." (2 Bakara 177).

Kur'ân-ı Kerîm'in müminlere sunduğu örnek bir duada talep edilecek bir ideal; "yardımcı bir kuvvet" e sıdktır: "Ve de ki: 'Ey Rabbim! Gireceğim her yere doğrulukla girmemi, çıkacağım her yerden de doğrulukla çıkmamı nasîp et. Bana yüce katından yardımcı bir kuvvet ver.'" (17 İsra 80).

Ve bir kısım büyükler, Allah'ın rızasını arama gayesine ulaşmada sıdkı binek, hakkı kılıç kılmışlardır.⁴

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın nimetine mazhar olan sırat-ı müstakîm ahababını sayarken, peygamberlerden sonra sıddîkleri zikreder. Diğerleri, yani "şehidler" ve "sâlihler," bunları takiben gelirler (4 Nisa 69).

Şu halde, İslam'a göre, peygamberlikten sonra gelen en üst mertebe, dinin önem verdiği her hususta sıdkı esas alanlara verilmiş olmaktadır. Ayette sıddîk tabiri geçer. Sıddîk ise sıdkı adet haline getirmiş ve bu vasfı âdetlerinde gâlip kılmış kimseye denmektedir. Ayet ve hadislerde *sıddîk* kelimesinin kullanımlarından hareketle ulema, bu kelimeden birkaç mâna çıkarmıştır:

¹ İhya, 4, 694.

² Bak. A.e., 494-501.

³ Râzi, Tefsir 26, 279.

⁴ İhya 4, 693.

1-Sıddîk: Dinin tamamını, herhangi bir şüpheyi yer vermeden tasdik edendir.

2-Ashabın en faziletlieleridir.

3-Hz. Peygamber Aleyhissalatu Vesselam'ı ilk tasdik eden, Ebu Bekir'dir. Ve Resulullah'ın pek zayıf bir zamanında verdiği destekle İslam'ın tesisine — “*Bir hayra sebep olan, o hayrı işleyenlerin sevaplarına iştirak eder*” hadîsine— katkısı diğer büyüklerinkinden daha fazladır ve bu sebeple ulema, Resulullah'tan sonra en efdal onu bilmekte icma etmiştir.¹

“Sıddîk” kelimesinin, “kibrinden tamamen uzaklaşmış (ve İslam'ı her yönüyle, kâmil seviyede ve eksiksiz hayata geçiren) örnek kişi (veli),” mânasında da kullanıldığını göstermek için, Gazalî'nin bu sadede giren bir cümlesini aynen aktarıyoruz: “Kibri alt edebilen bir adam, ‘zamanının sıddikidir.’ Onun ilim ve irfanından istifade şöyle dursun, mübarek sîmasına bakmak bile ibâdettir. Ahlakı ile ahlaklanabilmek ve bereketinden istifade etmek için Çin’de böyle bir zât bilsek koşarak oraya giderdik!”²

Sıdkın dindeki ehemmiyetini gösterecek olan bir husus, onun zıddı olan “kizb”in dindeki yeridir. Çünkü eşya, zıtları ile bilinir. Feylesof müfessirimiz Râzî'nin de dediği üzere, “iki zıttan biri ne kadar erzelse mukabili de o kadar eşreftir.”³ Yine Râzî'ye göre, imanın bir tasdikten ibaret olması sıdktaki faziletin yüceliğini anlamaya yeterlidir. Tıpkı kızbin kötülüğünü anlamak için de küfrün bir tekzipten ibaret olduğunu anlamaya yettiği gibi...⁴ Hemen belirtmek isteriz: Resulullah, günahın en ağırını bile mümin hakkında “olabilir” diye soğukkanlılıkla karşılarken⁵ “yalan” ve “ihânet” karşısında şiddetle tepki göstermiş, “*Olamaz!*” demiştir. “Mümin, ikisi hâriç, her çeşit günaha mecbûldür; hâriç olan bu iki günah da ‘hiyânet’ ve ‘yalan’dır”⁶ buyurmuş, “kul yalan söylediği zaman rahmet meleklerinin, yalanın pis kokusu sebebiyle o kuldan üç fersah uzaklaştığını” belirtmiştir.⁷

Alimler, yalanın bir mümine yakıştırılmayacak kadar aşağı, rezil olan çirkinliğini, onun bütün kötülükleri peşinden getirmesiyle izah eder ve “yalanın terkiyle fevahiş [açık kötülükler] de terk edilir” der. Gazalî'ye göre “*kizb, büyük günahların anasıdır*,” tıpkı şarabın— bütün günahların anası olması gibi...⁸

Kendisi Muhammedü'l-Emîn olarak, gelmiş geçmiş bütün insanlığın yegane mücessem sıdk âbidesi olan Hz. Peygamber Aleyhissalatü Vesselam,⁹ hayatı bo-

¹ Râzî, 10, 172-173.

² İhya, 3, 751.

³ Râzî, Tefsir, 26.280.

⁴ Râzî, 10, 172.

⁵ Buharî, Libâs 24. Cenâiz 1, Muvatta, Kelâm 19, (2, 990). Bu hadislerde zina, hırsızlık, korkaklık, cimrilik'in zikri geçer.

⁶ Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 6, 462-63.

⁷ Tirmizî, Birr 46.

⁸ Bak. Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi 10, 5-7.

⁹ Hz. Peygamber'in el-Emîn oluşuyla ilgili teferruat için Peygamberimizin Tebliğ Metodları (1,

yunca şakada, mizahta bile olsa¹ yalana yer vermemiş, *kişi mizahta dahi olsa yalan söylediği takdirde imanda kemale eremeyeceğini* belirtmiştir.² Sırf güldürmek maksadıyla bile yalana başvuranlara “*Yazıklar olsun, yazıklar olsun!*” diye tepki ve tehdit ifade etmiştir.³ Ashap, Resulullah’ın en çok nefret ettiği huyun “yalan” olduğunu belirtir.⁴

İslam’ın yalandan, verilen söze uymamaktan kaçma hususundaki hassasiyetini göstermek için Huzeyfetubnu’l-Yeman’la ilgili bir vak’a, dikkat çekici bir vefa örneği olarak burada hatırlatmaya değer: Bedir Savaşına katılmayışının sebebini Huzeyfe (radiyallahu anh) şöyle anlatıyor:

“Ben ve babam Huseyl, Mekke’den çıkmıştık. Bizi Kureyşli kafirler yakaladı ve ‘Siz Muhammed’in yanına gitmek istiyorsunuz!’ dediler. Biz, ‘Hayır, sadece Medine’ye gitmek istiyoruz’ dedik. Bunun üzerine biz de Allah adına yemin ederek, Müslümanlarla bir olup savaşa iştirak etmeyeceğimize söz verdik. Medine’ye varınca Resulullah’a gidip durumu anlattık. Bize ‘Siz savaşa iştirak etmeyin. Biz onlara verilen ahde vefa gösterir, şerlerine karşı Allah’tan yardım isteriz’ dedi.”⁵

Resulullah’a göre, insanî kemâlin yolu doğruluktan geçmektedir: İbnu Abbas’tan gelen rivayete göre, Aleyhissalatu Vesselam’a “*kemâl*”den sorulunca “*Doğru konuşmak ve doğrulukla iş yapmak*” diye cevap verir.⁶ Keza kişiyi aşağılara atan da yalandır: “*Kişi, yalan söyleyince kalbinde siyah bir leke peyda olur. Yalana niyete ve yalan söylemeye devam ettikçe büyüyen bu leke, gün gelir kalbi tamamen kaplar ve simsiyah eder. Böylece kul, Allah nezdinde yalancılar arasına yazılır!*”⁷

Netice olarak, cennetin yolu sıdıktan, cehennemin yolu da kizbten geçmektedir: “Sıdk [doğruluk] iyiliğe, iyilik ise cennete ulaştırır. İnsan, sadakatiyle Allah katında sıddıklar arasında yazılır. Yalancılık kötülüğe götürür, kötülük de cehennemine iletir. Kişi, yalan söylemekle Allah katında yalancılarından sayılır.”⁸

Hız. Nuh Aleyhisselam’dan sonra her peygamberin, kendi ümmetine haber verip uyardığı,⁹ insanlığın en büyük fitnesini hâsıl edecek kimsenin “Deccâl” olarak tavsif edilmiş olması, konumuzu ilgilendirir. Çünkü Deccâl, lügat açısın-

250-256) adlı kitabımız görülmelidir.

¹ Tirmizî, Birr 57, 1991. h. Bak; İbnu Mace, Mukaddime 7, 46. h. Müsned 1, 410.

² Musnedu Ahmed 2, 252, 364.

³ Ebu Davud, Edeb 88, Tirmizî, Züht 10 (2316. h.).

⁴ Tirmizî, Birr 46, 1974. h.

⁵ Müslim, Cihâd 98. Nevevî, “Bu durumda verilen söze uymanın vacip olmamasına rağmen, vefasızlığın ashap arasında şüyu bulmaması için ahde vefayı emretti” der. (Nevevî, Şerhu Müslim 12, 144).

⁶ İhya 4, 694.

⁷ Muvatta, Kelam 18.

⁸ İhya 3, 692.

⁹ Buhari, Fiten 27, Müslim, Fiten 100-103.

dan mübalağa sigası ile hakkı örten, yani “yalancı” demektir. Demek ki, ahir zamanda hep yalan ve iftirayla yol alan bir zümre, insanlığa bir surette hâkim olacak, çok büyük mânevî tahribatlar yapacaktır. İnsanlığı nihâî helakete götürecektir. Bu kezzâbiyet rejimine, hadislerde *Deccâl fitnesi* olarak ısrarla, tekrarlar dikkat çekilmesi, ibretli bir durumdur. Yalanın, İslam’a ne kadar zıt düştüğünün bir başka delilidir.

Hiz. Peygamber’in hayatı yakînen incelendiği zaman, 63 yıllık ömründe, en tehlikeli en kritik anlarda dahi bir kerecik bile olsa yalana yer vermediği görülür. Çok sıkıştığı anlarda ya hiç konuşmamış —Mekkelilerce bozulan Hudeybiye Sulhünü yenilemek üzere Medine’ye gelen Ebu Süfyan’a böyle davranmıştır— yahut birçok mânaya gelebilecek kapalı ifadeye yer vermiş, illa konuşması gerekmişse bütün riskini göze alarak gerçeği söylemekten çekinmemiştir. Bunun en güzel örneği, Mekke döneminde, müşrik saldırılara karşı, kendisini —cahiliye devrinin ailevi şeref duygusuyla— himaye eden amcası Ebu Tâlib’in ölümü üzerine cereyan etti: Ebu Tâlib’ten sonra Abdu’l-Menaf oğullarının reisliği, Müslümanların azılı düşmanı Ebu Leheb’e geçmişti. Ebu Leheb, aynı cahiliye duygusuyla Hiz. Peygamber’i himaye edince, bundan memnun kalmayan Ebu Cehil ve başkaları, Ebu Leheb’i görerek, “Muhammed’e, —son nefesini ‘Atalarımın dini üzerineyim’ diyerek veren— Ebu Tâlib’in ahiretteki yerini (cennet mi, cehennem mi?) sormasını” telkin ederler. O da Resulullah’a bunu sorar. “Atalarının yanında!” şeklindeki kapalı ifadeyi “cennette” şeklinde anlayan Ebu Leheb, yeterli bulursa da fitneciler, “Muhammed bunu kastetmemiştir” diyerek daha açık cevap almasını telkin ederler. Resulullah, bu sefer Mekke’de himayesiz kalma pahasına açık konuşur: “Evet o ve onun gibi ölen herkes cehenneme gider!” ve Ebu Leheb himayeyi kaldırır. Aleyhissalatu Vesselam, hayatta kalıp İslam davasını devam ettirebilmek için, himaye verecek birilerini arar ve bu maksatla Taîf’e gider vs.¹

Sıdkın kişiyi nasıl kemale ulaştırdığının en canlı örneği, Ka’b İbnu Mâlik’tir. Çok sıcak yaz günlerine rastlayan Tebük Seferine —Resulullah’ın, iştirak edeceklerin sayısını artırmak için çok ısrarlı ve ciddi teşviklerine rağmen— birçok münafıkla birlikte biri Ka’b İbnu Mâlik olmak üzere üç samimi mümin de meşru bir mazereti olmadığı halde katılmadılar. Sefer dönüşü, bütün münafıklar birer özür uydurarak, Resulullah’tan af talep ettiler. Aleyhissalatu Vesselam, herhangi bir tahkike yer vermeden onları bağışladı, diledikleri şekilde dualarda bulundu. Mazeret uydurmayıp kusurlarını itiraf eden samimi üç Müslüman ise “*Hiç kimse selam vermeyecek, selamlarını almayacak*” şeklinde bir cezalandırmaya tabi tutuldu. Elli gün devam eden bu tecrîd-ceza hadisesi onlara öylesine ağır gelmişti ki, Kur’an’ın ifadesiyle “*arz, bütün genişliğine rağmen onlara daralmıştı*”. Sonunda, aflarıyla ilgili vahiy geldi. Ka’b (radıyallahu anh) öyle sevinmişti ki, Allah’a şükür olarak, nesi var nesi yok —kendini sefere iştirakten alıkoyan— bütün malını tasadduk etmek istedi.

Burada hatırlatmak istediğimiz husus, onların hakkında gelen af ayeti ve Ka’b’ın bu vak’a üzerine yaptığı yorumdur. Ayette, “*tövbe ettikleri için Allah’ın*

¹ Farklı örnekler ve kaynaklarımız için *Peygamberimizin Tebliğ Metotları* (1, 358-361) adlı kitabımız görülmelidir.

onların tövbelerini kabul ettiği” belirtildikten sonra, “...Ey iman edenler! Allah’tan sakının ve doğrularla beraber olun!” denir (9 Tevbe 117-119).

Ka’b İbnu Mâlik, bu yüce lütfun, kendilerine, *doğru söylemiş olmaları* sebebiyle verildiğini dile getirir: “...Şurası muhakkak ki, Allah Teâla Hazretleri, bana *sıdkım* sebebiyle necat [kurtuluş] verdi. Hayatta kaldığım müddetçe sıdktan ayrılmamaya söz veriyorum. Allah Teâla Hazretlerinin beni mazhar kıldığı İslam hi-dayetinden sonra, bana en büyük lütfu sıdkımdır, yalan söylememiş olmamdır. Şayet sıdktan ayrılıysaydım helak olurdum; nitekim yalan söyleyenler hep helak oldular.”¹

Yemin kefareti

Mümin, verdiği sözde durmalı, ahdine sadakatten ayrılmamalıdır. Beşeri münasebetlerin kıvamı, sağlıklı ve verimli şekilde inkişaf ve devamı buna bağlıdır. Güven kayboldu ne sulh antlaşmaları yapılabilir, ne ticarî ortaklıklar kurulabilir, ne saadet ve huzur getiren nikah akitleri kıyılabilir vs. İctimaî hayatta, güven ve sevgi yerine, hiç de huzur vaat etmeyen, hep korkuya ve baskıya dayanan münasebet ağları kurulur.

Verilen sözlerde güven artırıcı bir husus, *yemindir*. Yemin bütün insanlığın ortak değerlerinden biridir ve bunun da sıdk ve sadakatle yakın ilgisi vardır.

İslam dini yeminlere, ahidlere uyulmasını emreder. Sadece Allah’a karşı yapılan ve *nezir* denen ahidler değil, insanlara karşı yapılan ve *yemin* denen ahidler dahi yerine getirilmelidir. Ancak, ya dinin tasvip etmediği, yerine getirdiği takdirde ferdi veya ictimai bir kısım mazarratların hâsıl olacağı şeylere yemin edildi ise! Din, o durumda bir kolaylık sağlar: Yemin bozulacak, ama kişi bir ceza ödeyerek sadakatsizliğin, bir başka ifade ile *ahde ihanet olan yalananın* kötülüğünü vicdanının derinliklerinde hissedecektir!

Şu halde, Muhammedî ahlakta, ne suretle, ne sebeple, hangi gerekçe ile olursa olsun, sıdktan, sadâketten ayrılma, şahsiyetin bir surette yaranmasıdır ve *yemin kefareti*, —hakkında bir sure (Tahrîm Sûresi) inecek kadar ehemmiyet arzeden— bu mânevî yarayı telâfi çaresidir, yalana karşı vicdanı uyarı vâsıtasıdır.

Yalana cevaz mı?

İslam ulemasının, Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesâî gibi muteber kaynaklarda gelen bazı rivayetlere dayanarak bir kısım kayıtlar altında yalan söylemeye ruhsat verdiğini görmekteyiz. Resulullah, bir Müslim rivayetinde, “*İnsanlar arasında sulh sağlayan, hayır söyleyen ve hayır (sözü) götüren, yalancı değildir*”² buyurmuştur.

Müslim, Hz. Peygamber’e ait olan bu metnin arkasından, Zühri’nin şu sözünü nakleder:

¹ Teysirü'l-Vüsûl 1, 167-168.

² Müslim, Birr 101, Buharî, Sulh 2, Bak. Tirmizî, Birr 26, Müsned 6, 403, 404, 459, 461.

“Ben, halkın ‘yalan’ dediği şeylerden sadece üçüne ruhsat verildiğini gördüm: Harp, insanların arasını düzeltme, erkeğin hanımına, hanımın da erkeğine sarf edeceği söz.”

Yine Müslim’in kaydına göre, Zühri’ye ait olan bu derç, hadisin bir veçhinde Resulullah’ın sözü olarak kaydedilmektedir.

Şârihler, Müslim’in kaydettiği bu ziyade kısımların, hadisi açıklayıcı mahiyette ilaveler olduğuna dikkat çekerler. “*Üç meselede yalana cevaz*”la ilgili kısmı Resulullah’a nispet eden bir rivayeti, senet ve kaynağıyla kaydeden İbnu Hacer, bunu “*Vehm-i Şedîd* [şiddetli, fahiş bir yanılma]” olarak vasıflandırır.¹

Her halükarda, rivayetin Resulullah’a nispet edilen kısmı farklı tevil ve yorumla açık olduğu için yalana cevaz hususunda şârihler ikiye ayrılmıştır:

1- Islah maksadıyla yalanı tecviz edenler.

2- Hiçbir surette yalanı caiz görmeyenler.

Islah kastıyla yalanı tecviz edenler, “Rivayette zikri geçen üç mesele örnek olarak zikredilmiştir. Mezmum olan [kötülenen] yalan, zarara sebep olan veya maslahat bulunmayan yalandır” derler.²

Yalanı caiz görmeyenlerden Mühelleb der ki: “Hiç kimse, kizbe mubah diyemez. Resulullah, yalanı mutlak şekilde yasaklayıp onun imanla bağdaşmayacağını haber verdi. Böyle olunca yalanın hiçbir çeşidini mubah görmek caiz değildir. Aleyhissalatu Vesselam (yukarıdaki hadisinde), insanlar arasında sulhün sağlanması için, kişinin, iki hasım taraf arasında hayırdan bildiklerini söyleme ile, onlarla ilgili olarak işittiği kötü şeyler hususunda da sükût etmeyi ve zoru kolaylaştırma, uzak görüleni olabilir kılmayı vaat etme hususunda mutlak bıraktı. Bunu yaparken, fiilen olana muhalif bir şey (yani yalan) söylemeyi tecviz etmiş değildir. Çünkü Allah Teala Hazretleri ve Resulü, böylesi (bir yalanı) haram kılmıştır. Keza erkek, hanımına bazı vaatlerde ve yapıcı sözlerde bulunur. Bu asla yalan yoluyla olmaz. Çünkü yalanın hakikati, mevcut olanın hilafını söylemektir. Vaat etmek ise yerine getirilinceye kadar muteberdir. Yerine getirme işi istikbale bakar. Öyle ise bunun yalan olması söz konusu değildir. Harpte de durum aynıdır. Harp durumunda iki mânaya gelebilecek kelimelerle tevriyeli, târizli ve ihâmlı (farklı mânalar anlaşılacak şekilde) konuşup muhatabı yanlış anlamaya sevk etmek caizdir. Burada da olanın hilafına bir beyan (açık bir yalan) söz konusu değildir.”³

Görüldüğü üzere, üç meselede yalan söylemek, halk seviyesinde, mutlak dinî bir cevaz, dahası Hz. Peygamber Aleyhissalatu Vesselam’dan gelen bir ruhsat bildirildiği halde, tahkik edilince, alimlerden bazılarının dayanan bir yorum olduğu anlaşılmaktadır.

Muhammedî İslam, yalana hiçbir suretle cevaz vermemektedir. *Takıyyeyi* dinin temel bir doktrini haline getiren şîa zümresinin yanılıgısı açıktır, tevil götürmez.

¹ İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 6, 228.

² İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 6, 228.

³ Aynî, 13, 269-270.

II- BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SİDK

1-Sıdk, İslamî değerlerin medarıdır

Bediüzzaman'a göre sıdk, İslam'ın pek güzel ahlakî dusturlarından biri olmakla kalmayıp aynı zamanda bütün İslami değerlerin üzerine oturduğu ana zemin, güç aldığı ana eksen durumundadır; teşbih caizse bir binanın temeli, bir makinenin motoru hükmündedir. Sıdk, İslam dininin, insanlığın, hatta içtimai hayatın “olmazsa olmazı”dır. Kendi ifadesiyle “...İslamiyetin esası, sıdktır. İmanın hassası, sıdktır. Bütün kemâlata îsal edici, sıdktır. Ahlak-ı âliye'nin hayatı, sıdktır. Terakkiyatın mihveri, sıdktır. Alem-i İslam'ın nizamı, sıdktır. Nev-i beşeri, Ka'be-i kemâlata îsal eden [ulaştıran], sıdktır. Ashab-ı kirâmı bütün insanlara tefevvuk ettiren [üstün kılan], sıdktır. Muhammed-i Hâşimî Aleyhissalatu Vesselam'ı merâtib-i beşerîyenin en yükseğine çıkaran, sıdktır.”¹

Nursi'nin şu ifadesine göre de sıdk, insanda, her çeşit faziletin neşvünema bulacağı zaruri zemindir. İnsan tabiatında bu zemin oluşmazsa diğer güzel ahlaklar gelişemeyecektir. Şöyle der:

*“Ahlak-ı âliye ve yüksek huyları hakikate yapıştıran ve o ahlakı daima yaşatıran, ciddiyet ile sıdktır. Eğer sıdk kalkıp araya kizb girerse rüzgarlara oyuncak olan yapraklar gibi, o adam da insanlara oyuncak olur.”*²

Said Nursi nezdinde imanla sıdk ve diğer ahlakî faziletler o kadar ayrılmaz bir bütün ki *bunlardan hangisi önceliklidir*, tespit bile zorlaşır. Bir başka açıklamada —yine kendi tabiri³ ile— insaniyet-i kübra olan İslamiyete ait bütün güzelliklerin kaynağı ve mâulhayatı olan imanla “sıdk”ın imtizacının şöyle ifade edildiğini de görmekteyiz:

*“Bence bir kalp ve vicdan fezâil-i İslamiye ile müzeyyen olmazsa ondan haki ki hamiyet ve sadakat ve adalet beklenilmez.”*⁴

Sıdk ve Kizb

Tabiat, boşluğu sevmez; sıdk yoksa onun zıddı olan kizb [yalan] veya yalanın, farklı unvan mertebelerindeki kardeşleri vardır. Bediüzzaman şöyle der:

*“Riyakarlık fiili, bir nevî yalancılıktır. Dalkavukluk ve tasannu [yapmacıklık], alçakça bir yalancılıktır. Nifak ve münafiklık, muzır bir yalancılıktır. Yalancılık ise Sâni-i Zülcelâl'in kudretine iftira etmektir. Küfür bütün envayıyla kizbtir, yalancılıktır. İman sıdktır, doğruluktur. Bu sırra binaen kizb ve sıdkın ortasında hadsiz bir mesafe var; şark ve garp kadar birbirinden uzak olmak lazım geliyor.”*⁵

¹ İşâratü'l-l'câz, s. 91, R.N.K. c. 1, s. 1194.

² İşâratü'l-l'câz, Ent Ofset, İstanbul, 1975, s. 128.

³ Muhakemat, s. 31, 33; Sözler, s. 333.

⁴ R.N.K. c. 1, s. 1941.

⁵ Hutbe-i Şâmiye, s. 45-46, R.N.K. c. 1, s. 1967.

Evet, onun dilinde sıdk, pek çok ahlakî düstürden sadece biri değil, İslam'ın temel ahlakî düsturlarının nerdeyse tamamını ifade eden, onların müteradifi ve temsilcisi ve tamamlayıcısı durumunda bir mefhumdur. Bu sebeple Bediüzzaman, sıdk, sadâkat, siddîk, ihlas, sebat, tesânüt, adalet, hatta iman ve hamiyet kelimelerini sıkça yan yana kullanır. Bu vasıflar, gerçekten hem mütelâzımdır, hem de her biri fazla zorlanmadan “sıdk”la tevîl edilebilir. Şöyle ki:

“Sadakat,” kelime olarak zâten “sıdk”tan gelir. Bir bakıma “sıdk”ın gereği olan güzelliklerden, doğruluklardan hiç ayrılmamak yani verilen sözü tutmak, sıdkı amel planında sâbit tutmak manasına gelir. Sâdık, “sadâkat sahibi” demektir. Siddîk ise sadâkati tâvizsiz, mübâlağalı şekilde yürütendir. Bunların sıdkla irtibatı açıktır. “İhlas”ı, Allah rızasını aramada sebât ve sadâkat; “sebat”ı, sıdkın gerektirdiği ve Allah’ı razı edecek ameli işlemede (veya aramada) sadâkatin devamı; “tesânüt”ü, hakkı bulma veya korumada başkalarıyla işbirliği yapmak, bir başka ifade ile sıdkın sadakate dönüşmesi için başkalarıyla dayanışma; “adalet”i, kendisi sıdk olan Kur’an’ın emrine uygun olarak hak ve hukuklara riayet; “hamiyet”i, kısaca diğergamlık yani hemcinslerimize, başkalarına karşı şefkatli alaka olarak açıklasak, bu da imana bir nevî sadakattir. Çünkü imanımız, öncelikle dindaşlarımız¹ olmak üzere bütün insanlara² ve hatta “yaş ciğer sâhibi bütün mahlukâta (hayvanlara)”³ karşı merhametli olmayı emretmektedir. Bu emre sadakatin en basit tezâhürü, diğergamlık ve hamiyettir.

Görüldüğü üzere Said Nursi’ye göre sıdk, ulaşılması gereken yüce hedeftir, idealdir; sadakat, yoldur, metottur, vasıttadır. Bütün güzellikler, hak, hakikat, Kur’an, ahiret, şuûnat-ı İlahiye “sıdk”tır; sıdkın yakalanması, yaşanması, hayata geçirilmesi, ondaki güzelliklerin gözle görülür hale getirilmesi de sadâkatledir. Bunu gerçekleştirebilen, derecesine göre sâdık ve siddîktir.

2-Dava Adamı ve Sıdk

Bize göre Said Nursi, üç temel sebeple sıdka bu öncelikli yeri veriyor. Bu sebeplere geçmeden önce hemen kaydedelim ki, daha önce de belirttiğimiz üzere, Kur’an ve hadis, sıdka öncelikli bir değer vermektedir. Nursi bir mümin olarak buna uymak zorundadır. Ancak bir alim olarak da sıdka verilen bu önceliği aklî bir açıklamaya kavuşturmalıdır. Şu halde bu açıdan üç hususa dikkat çekebiliriz:

Birincisi: İnsan fitratıyla ilgilidir. Ona göre, insan mükerrer bir fitratta yaratıldığı için cevheri ve özü gereği daima hakkı ve doğruyu arar, batıla müşteri olmaz. “*Batıl ve dalâl ise hakkı arıyorken haberi olmadan eline düşer.*”⁴ Yani insan bâtıla, batıl olduğu için müşteri olmaz. Öyleyse, insanlara, hak olan İslam’ı görmeyi kendine dava edinen bir kimsenin, hakkı, sıdkı esas alması gerekir.

İkincisi: Bir yönüyle sıdk olan hakkın tabiatıyla ilgilidir. Nursi’ye göre hak

¹ 49 Hucurat 10.

² İbnu Mâce, Nikah 62.

³ Buharî, Mûsâkât 9, Mezâlim 23; Müslim, Selam 153, Muvatta, Sıfatu'n-Nebî 23.

⁴ Muhakemat, s. 110; Sözler, s. 656.

galebe çalıcıdır, hakka galebe çalınamaz. Bâtılın hakka galabesi, bizzat değil, hak bir vasıta sebebiyledir ve o da geçici bir galebedir.¹ Hedefine meşru olmayan bir yolla giden, maksudunun zıddıyla ceza görür.² Şu halde sıdkı esas almak onun için başarı yolunda kaçınılmaz bir metottur.

Üçüncüsü: İslam'ın tabiatıyla ilgilidir. Yine Nursi'ye göre İslam'ın doğruluğunu ispatlayan delil öncelikle sıdktır.

Çünkü, özü “tevhid,” “risalet,” “ahiret” ve “adalet”ten ibaret olan dinin³ doğruluğunu ispatlayıcı deliller üç çeşittir:

1-Ya aklîdir!

2-Ya naklîdir!

3-Ya da her ikisidir.

Nakli delil: Kur'an ve hadistir. Kendisi nakil olan din, sadece *naklî delile* dayansa *devir* gerekir, bu ise muhaldir. Öyleyse caiz değildir. (Devirden maksat *tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan çıkar* tarzında delil getirmedir.)

Bu sebeple naklî delillerin sıhhati, nübüvvetin sıhhat ve sıdkına bağlıdır. ***Sıdk delili aklîdir.*** Şayet nübüvvet de naklî delile dayansa yine devir gerekir, muhal lazım gelir.

Kur'an, nübüvvet ve tevhîdi aklî delillerle ispat eder.

Haşırle ilgili meselelerin hem aklî, hem naklî delillerle ispatı sahihtir.⁴

3-Hz. Peygamber'in Sıdkının Delilleri

Görüldüğü üzere, dinin getirdiği bütün meselelerin doğruluğunun ispatı bir şeye bağlı: *Hiz. Peygamber'in sıdkı, doğru sözlülüğü.* Bu ispatlanırsa onun her getirdiğinin doğru olduğu sâbitleşecektir. Bundan dolayı Said Nursi, Hz. Peygamber'in sıdkı üzerine geniş açıklamalar, tahliller yapar.

Mühim Not

Bediüzzaman'ın bu sadetteki tahlillerine geçmezden önce bir noktayı belirtmemiz gerekir. İnsanları, İslam'ın hakkaniyeti hususunda ikna etmeyi hayat gayesi yapan Bediüzzaman, ele aldığı meseleleri daima aklî açıklamalara kavuşturur ve buna öncelikli bir ehemmiyet atfeder. Çünkü o, şu kanaattedir:

“Geçmiş devirlerde insanlık hissiyata tâbi ve bir kısım ruhanîlerin, imam-ların (önderlerin) taklîti durumu idiye de gelecek asırlarda bir derece münevver olan fikirler, yani akıl, hâkim olacaktır.”⁵

¹ Sözler, s. 676-78.

² Tuluât , s. 67.

³ Emirdağ Lahikası 2, s. 93; İşaratü'l-l'câz, s. 11.

⁴ İşaratü'l-l'câz, s. 163; R.N.K., s. 1242.

⁵ Muhakemat, s. 31.

Bu düşüncesi Hutbe-i Şamiye’de daha açık olarak şöyle dile getirilmiştir:

“Biz Kur’an şâkirtleri olan Müslümanlar, bürhana tabi oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakaik-ı îmaniyeye giriyoruz. Başka dinlerin bazı efratları gibi ruhbanları taklît için burhanı bırakmıyoruz. Onun için **akıl ve ilim ve fen hükmettiği istikbalde**, elbette bürhan-ı akliye istinat eden ve bütün hükümlerini akla tespit ettiren Kur’an hükmedecek.”¹

Bu sebeple, her bir meselenin akli delillerini de göstermeyi, eserlerinde öncelikli, sistemli bir düstur kılmıştır.

Said Nursi, istikballe ilgili bu ümidini, eserlerinde, bidayetden itibaren değişik üsluplarla tekrar edecektir:

“Asıl insanîyet-i kübra olan İslamiyet, sema-i müstakbelde ve Asya’nın cinânı üzerinde bulutsuz güneş gibi pertev-efşân (nur-saçan) olacaktır.”²

“Evet, ümitvar olunuz. Şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada İslam’ın sadası olacaktır.”³

“İ’la-yı kelimetullah bayrağı olan hilal-yıldız bayrağı teâli edecek, eski şevketini bulacak inşaallah.”⁴

4-Hz. Peygamber ve Sıdkı

Said Nursi’ye göre, sıdk kelimesiyle özetlenen, “sadakat,” “emanet,” “ahde vefa,” “güven” gibi meziyetlerin güzelliğinin en mühim delili Hz. Peygamberdir. Çünkü Aleyhissalatu Vesselam’ı sahip olduğu yüce makama çıkaran, davasını insanlara benimseten vasıta öncelikle onun sıdkıdır. Bir ayeti tefsir sadedinde o, şöyle der:

“Bu zatın tam 40 yaşının başında iken yaptığı o inkılab-ı azîmi, âleme kabul ve tasdik ettiren ve âlemi celp ve cezp ettiren o zâtın (aleyhissalatu vesselam), evvel ve âhir (yani gerek çocukluğundan peygamberliğine ve gerekse daha sonra) herkesçe malum olan, sıdk ve emâneti idi. Demek o zatın (aleyhissalatu vesselam) sıdk ve emaneti, dava-yı nübüvvetine en büyük bir bürhan olmuştur.”⁵

Hemen belirtmek isteriz: Bediüzzaman burada, Resulullah’ı, çocukluğundan itibaren *el-Emîn* lakabıyla şöhret-şiar kılacak kadar güzel olan ahlakına ve peygamberlik geldiği zaman, ilk alenî davetinde peygamberlik davasına delil olarak herkesçe bilinen sıdkını göstermesine işaret ediyor.⁶

Bediüzzaman’a göre “sıdk” ve “kızb”in her insan üzerinde, her devirde aynı

¹ Hutbe-i Şamiye, s. 27.

² Muhakemat, s. 31.

³ Tarihçe-i Hayat, s. 118.

⁴ Asâr-ı Bediyye, s. 679.

⁵ İşâratü'l-İ'caz, s. 121; R.N.K. 2, 1226.

⁶ Bu hususu *Peygamberimizin Tebliğ Metodları* adlı kitabımızda genişçe açıkladık. s. 250-261.

yüceltici ve alçaltıcı tesiri vardır. Öyle ki, kişinin insaniyet ve mâneviyatta ulaşacağı derece, onun *sadâkat* ve ihlastaki derecesine bağlıdır. Kendi ifadesiyle: “Ciddî *sadakat* ve samimî ihlasa muvaffak olarak, kemalatı ve hasletleri o nispette, derecelerine göre yükselmeye başlar, insaniyeti teali eder.”¹

Buna yakın bir mânada olmak üzere, Gazâlî’nin şu sözünü hatırlamanın yeridir:

“*Kulun Allah’a yaptığı ibadetlerin en güzeli sadâkat, en çirkini de yalancılıktır.*”²

Bediüzzaman, Resulullah’ın sıdkını farklı yaklaşımlarla aklî şekilde açıklayan tahlillere yer verir. Bunlardan, aşağıda özetleyerek kaydedeceğimiz uzunca bir pasajda Aleyhissalatü Vesselam’ın sıdkına delalet eden pek çok şeyi topluca tahlil eder:

- Bütün semavi kitapların, suhupların desteğine mazhar olan Kur’an-ı Kerîm.
- Kur’an’da mevcut bütün hakikatler.
- Kur’an’ın hakkâniyetini ispat eden bütün deliller.
- Resulullah’ın Allah’a ubudiyeti.
- Ümmî olmasına rağmen 14 asırdan beri insanlığın en dâhileri tarafından tasdik görmesi.
- İmanın altı rûknü de onun sıdkına delildir.
- Yüce ahlakı, mazhar olduğu mucizeler —ki Bediüzzaman, Resulullah’ın mucizele—riyle ilgili 123 sayfa tutan müstakil bir risale telif etmiştir (On Dokuzuncu Mektup) —kemâlatı, her bir hali— (mesela Yahudilikten ihtida eden Abdullah İbnu Selâm “Bu yüzde yalan olmaz” diyerek Müslüman olur)³ ile Aleyhissalatü Vesselamın kendisi, kendinin sıdkına delildir.
- Cevşenü’l-Kebir duası içindeki hakikatler.
- İrhâsât denen, Hz. Peygamber’in peygamberliğinden önce, onunla ilgili olarak vukua gelen hâdiseler.
- Vefatından sonra vukûa geleceğini haber verdiği hadiselerin vukua gelmesi.
- Ümmette yetişen büyük velilerin ve âlimlerin ilimlerine ve keşiflerine dayanarak onu teyitleri.
- Resulullah’ı gören Ashab’ın eski hayatlarını değiştirip, insanlığa üstâd olma derecelerine çıkmaları, Hz. Peygamber’e olan eski tavırlarını değiştirmeleri, samimi tasdikleri.

¹ Şualar, 11. Şua, s. 191; R.N.K. s. 963.

² Gazâlî, İhya 4, s. 693.

³ Mektubat, s. 83.

- Müçtehitler, imamlar, İbni Sina gibi feylesoflar, allâmeler ve ehli tahkikin şahadetleri.
- Aktap denen, en derin ehl-i tahkikin tasdikleri.
- Geçmiş zamanın namdarlarının başta enbiya olarak, ârifler, kâhinler, hâtiflerin Muhammed'in geleceğine dair ihbarları.
- Cenab-ı Hakk'ın icraat-ı rububiyeti ve ef'âl-i rahimiyeti cihetinde, Risalet-i Muhammediye'ye mukaddes şehadeti.¹

Böylece, Hz. Muhammed'in risaletinin sıdkı ve doğruluğu aklî ve naklî delillerle sabit olunca, kendisi de getirdiği şeriat'ın sıhhatine, doğruluğuna, hakkaniyetine delil olur.

Mesela, haşrin yani ahiretin varlığını ispat sadedinde, sözgelimi 65 sayfa tutan Onuncu Söz'de aklî deliller serdeden Bediüzzaman, bir açıdan akli, bir başka açıdan nakli olarak değerlendirebileceğimiz ve temelde Resulullah'ın sıdkına dayanan şu delili kaydeder:

*"...Muhammed Aleyhissalatu Vesselam'ın nübüvvetine şehadet eden bütün mucizeleri ve umum delail-i nübüvveti ve sıdkının bütün hüccetleri, haşir ve ahirete dahi şehadet ederler."*²

Diğer iman esasları, Kur'an ve muhtevasının hakkaniyeti hakkında da aynı mütâlaayı yürütebileceğimiz açıktır.

Böylece bir kere daha, "sıdk"ın İslam dinindeki ehemmiyetli yeri anlaşılmış olmaktadır.

5-Allah'ın Sıdkı

Said Nursi, *Allah'ın sıdkı* meselesine de sıkça yer verir. Bu konu bilhassa kıyamet ve ahiretle yakından ilgili bahislerde işlenir. Çünkü kıyametin kopması, cennet ve cehennemin kurulması, cennet nimetleriyle ilgili tasvirler imanca zayıf kimselerin kabullenip ikrarda zorlanacağı bahislerdir. Her gün çevremizde temaşa ettiğimiz hâdisat, hadisattaki akla durgunluk veren intizam ve gayelilik, dakiklik gibi pek çok vukuat misal gösterilerek, Allah'ın kudreti, ilmi, iradesi, rahmeti vs. hatırlatılır ve "hakkında hulfu'l-va'd [verdiği sözden dönme] muhal olan Cenab'ı Hakkın vâd ettiği, Kur'an'da haber verdiği her şeyi yapacağı sonucunu çıkarır. Bu konuda bu kısa hatırlatma ile yetinerek, Allah'ın sıdkına, tabiatı delil olarak gösteren bir cümlesini kaydediyoruz: *"...Ey münkir! Bilir misin ki: Küfür ve inkarın kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsini tasdik edip, hiçbir veçhile hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir veçhile hilaf; O'nun izzetine, haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen şeyler ve işler; sıdkına ve*

¹ Şuâlar, s. 545-556 (15. Şua'da), R.N.K. 1, s. 1126-32. Bak. Keza 7. Şua, 11. Şua vs.

² Şuâlar, s. 533, R.N.K. 1, s. 1120.

hakkaniyetine şehadet eden bir Zât'ı tekzip ediyorsun! Nihayetsiz küçüklük içinde nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun!..”¹

6- Ashab ve Sıdk

Risalet-i Muhammediyeyi sıdk düstûru ile akli bir izah ve ispata kavuşturan Nursi, İslam'ın ikinci kaynağı olan “hadîs”e güven meselesinde mühim bir esas olan “*sahâbilerin adâleti*”nin de *nakli* değil *akli* olduğunu söyler² ve bunu *sıdk* düsturundan hareketle izah ve isbât eder. Bu düstûru, Nursi, “Ümmet: ‘*Sahâbeler umumen âdildir, doğru söylerler*’ diye ittifak etmişler”³ diye sunar. Ümmetin, sahâbilerin en âmisine dahi, fazilette *Muhyiddîn-i Arabî* gibi *hârîka* zatların *bile yetişemeyeceği* hükmünü hayretle karşılasa da,⁴ yaptığı tahkikle onaylar ve bunda sıdk delilinden çokça istifade eder.

Hemen belirtelim ki, Ehl-i Sünnet’in sahâbenin adaleti hususundaki icması, onlar hakkında masumiyet iddiası manasına gelmez. Bunu, “Dine giren meselelerde yalana yer vermezler, hepsi güven sâhibidirler [udûldür]” diye anlamak gerekir.⁵ İşte Bediüzzaman, hadis ilmine ait bu düsturu, sıdk şe’niyetine dayanarak aklîleştirir ve açıklığa kavuşturur. Şöyle ki:

27. Söz’ün gerek içtihat bahsinin sonlarında gerekse sahabe ile ilgili bahsinde, Hutbe-i Şâmiye’de ve başka yerlerde tekrar tekrar, veciz veya tafsilli açıklamalarla ele alır, hepsinde de sıdk zeminine oturan akli açıklamalar örgüsünü inşa eder.

Bu bahislerde ana fikirler şunlardır:

1- Hz. Peygamber’in gerçekleştirdiği sıdka dayalı inkılap pek dikkat çekici olmuştur.

2- Bu inkılap, sıdkın bütün güzelliğini bütün parlaklığıyla, yalanın da bütün çirkinliğini en menfur şekliyle ortaya koymuştur. Sıdkla kizb arasındaki mesafe arşla ferş kadar açılmıştır.

3- İslam inkılabının, insandaki ulvî meyilleri inkişaf ettirmiş olması sebebiyle, hakka âşık, sıdka meftun durumda olan sahâbelerin, imanla küfür kadar birbirinden uzak duruma gelen kizbe müşteri olmaları mümkün değildir.

4- Onları değerlendirirken, günümüz şartlarına göre hareket etmemeliyiz. Çünkü zamanımızda sıdka kizb omuz omuza gelmiş aralarındaki mesafe “*bir parmak kadar*” daralmış,⁶ hatta siyasi propaganda sebebiyle yalan daha câzip hale gelmiştir.

¹ Sözler, s. 72. Bak. R.N.K: 22, 26, 35, 129.

² Muhakemât, s. 132; R.N.K. 2, s. 2031.

³ Sözler, s. 453; R.N.K. 1, s. 214.

⁴ Sözler, s. 459.

⁵ Sahabenin adaletinden ne kastedildiğine dair geniş açıklamayı “*Peygamber Yıldızları Sahabe Dünyası*” adlı kitabımızda bulabilirsiniz (s. 22-31).

⁶ Muhakemât, s. 131, R.N.K., 2, s. 2030.

Şimdi bunları, kendi ifadesinden, içtihat bahsinin sonundaki, oldukça veciz pasajdan takip edeceğiz. Said Nursi, orada “Sahabeler de insandır, hatadan hâlî olmazlar. Ahkam-ı şeriatın medarı [dayanağı] sahabelerin adaleti ve sıdkıdır?” şeklindeki soruya şu veciz cevabı verir:

“Evet, sahabeler ekseriyet-i mutlaka itibariyle hakka âşık, sıdka müştak, adâlete hâşişger dirler [istekli]. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesâfe, Arş’tan ferşe kadar açılmış, esfel-i sâfilin-deki Müseylime-i Kezzâb’ın derekesinden a’la-yı illiyyinde olan Hz. Peygamber Aleyhissalatü Vesselam’ın derece-i sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür.

“Evet, Müseylime’yi esfel-i sâfiline düşüren kizb olduğu gibi Muhammedü’l-Emin Aleyhissalatü Vesselam’ı a’la-yı illiyyine çıkaran sıdktır ve doğruluktur.”

“Halbuki şu zamanda sıdk ve kizbin ortasındaki mesafe o kadar kısalmış ki, âdeta omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana [geçmek] pek kolay gidiliyor. Hatta siyaset propagandası vasıtasıyla yalancılık, doğruluğa tercih ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkanda, bir fiyatla satılsa, elbette pek âli olan ve hakikat cevherine giden sıdk ve hak pırlantası o dükkancının mârifetine ve sözüne itimat edip, körü körüne alınmaz.”¹

İslam inkılabının ortaya koyduğu içtimaî havanın terbiyesi ile yetişen, bu sebeple “hakperest ve ciddî ve doğru adam olan”² sahabelerin “sıdk ve doğruluk için can ve mal ve peder ve vâlidelerini ve kavim ve kabîlelerini feda edip sıdk ve hak için fedaî olduklarını”³ belirten Bediüzzaman, ashab hakkında hüküm verirken bugünün şartlarına göre konuşacaklara şu ikazda bulunur:

“Yalanın müthiş çirkinliği gizlenip, doğruluğun parlak güzelliği görünmeme-ye başladığı zamanda, kimin haddi var ki, sahâbenin adalet ve sıdk ve ulviyet ve hakkaniyet hususundaki kuvvetlerine, metanetlerine, takvalarına yetişebilsin veya derecelerinden geçsin!”⁴

7-Kurtuluş Yolu Olarak Sıdk

Bediüzzaman’a göre, doğruluk [sıdk], sadece iman ve İslamımızın kemali, Allah’ın rızası, bir başka ifade ile uhrevî saadetimiz için gerekli bir haslet değildir. Dünyamızın kurtuluşu, İslam dünyasının sahil-i selamete çıkabilmesi için de gereklidir, zaruridir. Bunu görmek için bu sadette kendisine sorulan sorulara verdiği cevapları görelim::

S- Her şeyden önce bize lazım olan nedir?

C- Doğruluk!

S- Daha?

¹ Sözler, s. 453; R.N.K., 1, s. 214.

² Mektubat, s. 103; R.N.K., s. 400.

³ Mektubât, s. 103; R.N.K., s. 400.

⁴ Sözler, s. 459.

C- Yalan söylememek!

S- *Sonra?*

C- Sıdk, ihlas sadakat, sebat, tesânüt.

S- *Yalnız... (Sıdk mı?)*

C- Evet!

S- *Neden?*

C- Küfrün mahiyeti yalandır, imanın mahiyeti sıdktır. Şu bürhan kâfi değil midir ki, hayatımızın bekası iman ve sıdkın ve tesanüdün devamıyladır?¹

Bediüzzaman'ın *Hutbe-i Şâmiye*'de, geri kalışımızın sebepleri ve kurtuluş çareleri üzerine yaptığı bir tahlil de onun bu görüşlerini yansıtır. Şöyle der:

“Ben bu zaman ve zeminde, beşerin hayat-ı içtimaiye medresesinde ders aldım ve bildim ki: Ecnebler, Avrupalılar terakkide istikbale uçmalarıyla beraber, bizi maddî cihette kurûn-u vustâda (orta çağlarda) durduran ve tevkîf eden altı tane hastalıktır: O hastalıklar da bunlardır:

“Birincisi: Ye’sin, ümitsizliğin içimizde hayat bulup dirilmesi.

“İkincisi: Sıdkın hayat-ı içtimaiye-i siyâsiyede ölmesi.

“Üçüncüsü: Adavete muhabbet.

“Dördüncüsü: Ehl-i imanı birbirine bağlayan nuranî râbitaları bilmemek.

“Beşincisi: Çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdat.

“Altıncısı: Menfaat-ı şahsiyesine himmeti hasretmek.”²

Said Nursi'nin, arkadan kaydedeceği kurtuluş çarelerine geçmezden önce dikkat çekmek isteriz:

1- Geri kalış sebeplerinden biri olan “sıdkın içtimai hayatımızdan çıkması” maddesi ikinci sırada yer almaktadır.

2- Diğer maddeler de özde, mümin kişinin kelime-i şahâdet vasıtasıyla Allah'la yaptığı itaat sözleşmesine sadakatsizlikten başka bir şey değildir. Çünkü o beş maddenin hepsi, İslam'ın emir ve yasakları arasında yer alır.

3- Dikkatimizi çeken üçüncü bir husus, geri kalış sebepleri olarak kaydedilen bu altı maddenin altısı da manevî ve ahlâkî hususlardır. Maddî sebep zikredilmemektedir. İslam âleminin, hususan Osmanlıların çöküşünde hep maddî sebepler arayan nice tarihçi ve sosyologlara aykırı olsa da, başa gelen musibetleri “**ken-dinde**”³ ve “**mânevî eksikliklerde**” aramayı irşat eden Kur'anî⁴ ruha uygundur.

Bediüzzaman, bu altı hastalığın tedavisini, Kur'an'ın eczahane-i kutsiyesinden aldığı altı kelimelik devada bulur: 1. Kelime: el-Emel, 2. Kelime: Ye'sin öldürülmesi, 3. Kelime: Sıdkın ihyası, 4. Kelime: Muhabbetin tesisi, 5. Kelime:

¹ Münazarat, s.103-104.

² Hutbe-i Şâmiye, s. 19-20.

³ 42 Şura Sûresi 30; 13 Ra'd 11.

⁴ 20 Tâ-Hâ Sûresi 124; 16 Nahl 113.

Bencilliğin atılıp hamiyet-i İslamiyenin uyandırılması, 6-Kelime: Meşveret-i şerriyenin sağlanması.¹

Said Nursi, imanla-küfür kadar birbirinden uzak gördüğü sıdk'la "kızb"ın omuz omuza verecek kadar birbirine yaklaşmaları, "*hatta siyaset propagandası vasıtasıyla yalancılık doğruluğa tercih edilerek*"² insanları alçaltmış olması sebebiyle "Euzubillahi mineşşeytani vessiyaseti" diyerek siyaseti terk ettiğini belirtir.³

8-Hizmette Sıdk ve Sadakat

Gerçek İslam'ın ihyası gibi yüce bir gaye ile yola çıkıp, bu maksatla cemiyette bir hareket başlatmak gayretinde olan Nursi'nin hizmet programında İslam'ın en temel esaslarından olan sıdk ve sadâkatin, öncelikli bir değer olarak yer alacağı açıktır. Nitekim, hizmete dâhil olanlara daima sıdkı ve doğruluğu tavsiye etmiş ve sadakatten ayrılmamaları için mütemadiyen uyarmıştır.

Müslümanlara, her şeyden önce sadakatin lâzım olduğunu⁴ söyleyen Nursi, mükerrer seferler temas ettiği: *her bir nur talebesinin diğerlerinin sevabına iştirak etme* şansının da sadâkate bağlı olduğunu belirtir.⁵

Bu sadetteki bir ifadesi aynen şöyle:

"(Nur talebesi unvanını alan herkes) ...*her 24 saatte benim lisanımla belki 100 defa, bazen daha ziyade hayırlı dualarımda ve mânevî kazançlarımda hissedar olmakla beraber; benim gibi dua eden kıymetli binler kardeşlerin ve Risale-i Nur talebelerinin dualarına ve kazançlarına dahi hissedar olur.*"⁶

Öyle ki, mesela "*Risale-i Nur'un sâdik şâkirtlerinden birisi, Leyle-i Kadr'in hakikatini ve Ramazan'ın yüksek mertebesini kazansa, umum hakiki sâdik şâkirtler sâhip ve hissedar olmak vüs'at-ı rahmet-i ilahîyeden çok kuvvetli ümitvârız*" der.⁷

Bu manevi kazanca zaman zaman telmihte bulunan Bediüzzaman, dâva yolunda karşılaşılabilecek sıkıntılar karşısında "*Bu dairenin verdiği bütün neticelere mukabil sarsılmaz bir sadakat ve kırılmaz bir metanet...*" talep eder.⁸

Bediüzzaman, hizmetin en mühim düsturlarından biri olarak, talebelerinden azami sadâkat talep etmekle beraber, taktik planında bunun da yeterli olmayacağına dikkat çeker ve en azından kendini bu noktada görerek ucub ve rehavete

¹ Hutbe-i Şâmiye, s. 20-62.

² Sözler, 27. Söz., s. 453; R.N.K. 1, s. 214.

³ Hutbe-i Şâmiye, s. 46-47.

⁴ Münazarat, s. 104.

⁵ Kastamonu Lahikası, s. 62-63.

⁶ Kastamonu Lahikası, s. 20.

⁷ Kastamonu Lahikası, s. 61; R.N.K., s. 1608.

⁸ Kastamonu Lahikası, s. 102.

düşeceklerle çok usturuplu bir uyarıda bulunur: “Arkadaşlarımızdan metîn kalbli, sadakatî kuvvetli, niyeti ihlaslı, himmeti âli (birini) gördükleri vakit başka noktalardan hücum ederler, şöyle ki...”¹

Devamında, İslam düşmanlarının sadakati yerinde olanları bile, insandaki mevki, makam ve maddeye karşı zaaf, enaniyet, lükse düşkünlük gibi bazı beşerî zaafardan istifade cihetine giderek iğfal etme gayretine düşeceklerini belirtir.

Bir kısım talebelerine yaptığı iltifat ve takdirleri, onların sadakat derecelerini izhar edecek şekildedir. Bu cümleden olarak Ispartalı talebelerin sadakatte önceliği vardır. Bir mektubunda Bediüzzaman “Isparta şakirtlerinin sebat ve sadakatte her yere fâik olduklarını” belirtir.² Nitekim “sekiz yıl sadakatlı hizmeti” sebebiyle³ her seferinde sıddık vasfıyla anılan Barlalı merhum Sıddık Süleyman da Ispartalıdır ve risalelerde bu unvanıyla birlikte sıkça anılır. Said Nursi onunla sâdece Barla’nın değil Isparta vilayetinin iftihar etmesi gereğine dikkat çeker.⁴ “Sadakatte Süleyman’dan geri kalmayan Mustafa Çavuş, Muhacir Hâfız Ahmet,”⁵ “sadakatte namdar Süleyman Rüştü”⁶ “sıdk” a nispet edilen diğerlerindendir.

Talebelerine yazdığı mektuplarda hitap cümlesi olarak, çok nadir istisnalar dışında, her seferinde “Aziz sıddık kardeşlerim” tabirini kullanır. Bunun, sadece bir hitap formülü olarak kalmayıp “sıdk”ı ve “sadakat”ı hatırlatıcı ve telkin edici bir hizmet de göreceği açıktır.

Bediüzzaman, dualarında, *lahika* dediği mektuplarda Allah’tan sıdk ve sadakat talep ettiği gibi,⁷ talebelerinden de ısrarla *sıdk* ve *sadakat* talep eder. Bu cümleden olarak bir mektubunda “(Bana) haddimden fazla fevkalâde hüsn-ü zan ile müfritâne âli makam vermek yerine fevkalâde sadâkat ve sebat ve müfritâne irtibat ve ihlas lâzımdır” dediğini görmekteyiz.⁸

O, talebelerinden öylesine sadakat ve sebat ve gayret istiyor ki, sanki bütün gayretlerinin hedefi, hayatının gayesi budur. Bunu gerçekleştirdiği takdirde, ömrünü verdiği davasında gayeye ulaşmış olarak, artık hayata elveda diyebilecek ve gözü de arkada kalmayacaktır: “Ben hizmet-i Kur’âniyedeki tam sadakat ve gayret ve sebat ve metanetinizi gördükten sonra, tam bir istirahat-ı kalble mevti ve eceli kabul eder, ‘Arkamda siz varsınız yeter’ diyerek dünyadan sürurla vedaya hazırım.”⁹

Hizmette sadakatin ehemmiyetini belirtme sadedinde, risalelerde sadakatten

¹ Mektubât s. 399, R.N.K. 1, 553.

² Kastamonu Lahikası s. 179.

³ Sözler, s. 407.

⁴ Barla Lahikası, s. 131.

⁵ A.e. aynı yer.

⁶ R.N.K. 1, s. 727.

⁷ Barla Lahikası, s. 174; R.N.K. 2, s. 1544.

⁸ Emirdağ Lahikası, 1, s. 72; R.N.K. 2, s. 1707.

⁹ Kastamonu Lahikası, s. 26; R.N.K. 2, s. 1583.

ayrılanların uğradıkları dünyevi ve uhrevî zararlara da zaman zaman dikkat çektiğini, bir surette sadakatten ayrılanların, sadâkatsizliğin derecesine ve hiyanetin nispetine göre “şefkatli” veya “şefkatsiz” tokat yiyenlerden örnekler verdiğini¹ belirtmemiz gerekir.

Said Nursi, hizmete girenlerin, basit gibi görünen tavırlarla sadâkat meselesinde düşülebilecek hatalara, zihinlerden çıkmayacak bir teşbihle uyarıda bulunur. Dünyevî bir makam düşüncesiyle, ehl-i ilhâda “*Kalbimiz Üstad ile beraberdir*” diyerek taviz verenlerin kötü maksatlara alet edilip kullanılacaklarını belirtir.

Bediüzzaman’ın, talebelerinde sıdk ve sadakate son derece ehemmiyet vermekle birlikte, ilcaat-ı zamaniye ve artan kanunsuz baskılar, zulümler sebebiyle sadakati koruyamayanlara karşı yakınlarına anlayış tavsiiye ettiğini de belirtmeliyiz: “*Bize mağfîret et (vağfîr-lenâ), bizi muvaffak kıl (veffîk-lenâ)*” gibi dualarda “*ve sâdık nur talebelerine*” ilavesindeki sâdık kelimesini çıkartır² ve ayrıca birbirlerini “enaniyet” ve “*sadakatsizlikle*” itham etmeyi yasaklar.³

Bu noktada Nursi, daha da ileri bir tavırla ibretli bir fıkra eşliğinde: “...Ve asıl hüner, kardeşini fena gördüğü vakit, onu terk etmek değil, belki daha ziyade uhuvvetini kuvvetleştirip ıslahına çalışmak, ehl-i sadâkatin şe’nidir” diyerek⁴ sıdk, sadakat, sâdık... kelimelerine bir başka buud getirmekte ve ciddi bir hizmet taktiği vermektedir.

Bediüzzaman, kıymetini belirlemeye çalıştığı bazı şeyleri keramete nispet eder. Yani keramet sadece *velayet* sebebiyle verilen bir ikram-ı ilâhi değildir, “*sami-miyetin*,” “*niyet-i hâlisânın*,” “*samimî tesânüdün*,”⁵ “*ihlasın*” ve “*sadakat*”in de kerameti vardır. İhlasın ve *sadâkatin* kerameti “*belki bazen (velayet kerametinin) daha fevkindedir*”⁶ ve bazı musibetler *sadakat ve ihlasın bir kerameti olarak* ucuz atlatılmış, *yiğden bire inmiş, kubbe habbe edilmiştir*.⁷ Hizmetin mazhar olduğu, memnuniyet verici bir durumu “*Sabri’nin sadakatının kerameti*” olarak yorumlamıştır.⁸ Ayrıca hizmette “*tam sadakat edenlerde, maişetindeki bereket ve kalbindeki rahat cihetinde ikramlara mazhar*” olacaklarını belirtmiştir.⁹

Hizmetin muvaffakiyet ve müessiriyetini zedeleyecek mahiyetteki dahili küçük bir ihtilaf karşısında izhar ettiği şiddetli tepki, bu nevi hadislerin telafisi için “sadakat”ın talebinin, mevzuumuzun önemini göstermesi bakımından burada hatırlatılması gerekir. Bir mektubunda der ki: “*Aziz sıddık kardeşlerim (...) Nurun*

¹ Mektubât, s. 314-15; Emirdağı Lahikası, 1, s. 74, Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s. 31-32; Lem’alar, 36-43; R.N.K. 1, s. 1584.

² Şualar, s. 287; R.N.K. 1, s. 1014.

³ Şualar, s. 290; R.N.K., s. 1016.

⁴ Şualar, s. 280; R.N.K. 1, s. 1010.

⁵ Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 199.

⁶ Barla Lahikası, s. 142.

⁷ Şualar, s. 438.

⁸ Şualar, Birinci Şua, s. 605-606; R.N.K. 1, s. 835.

⁹ Emirdağ Lahikası, 1, s. 74; R.N.K. 2, s. 1708.

iki rüknü, zâhiri birbirine nazlanmak ve teselli yerine hüzn vermek olan ehemmiyetsiz hadisenin, bu sıralarda benim kalbime verdiği azap cihetiyle, 'Eyvah, eyvah! El-aman, el-aman! Ya Erhamerrahimin, medet! Bizi muhafaza eyle. Bizi cin ve insî şeytanların şerrinden kurtar. Kardeşlerimin kalplerini birbirine tam sadâkat ve muhabbet ve uhuvvet ve şefkatle doldur' diye hem ruhum, hem kalbim, hem aklım feryad edip ağladılar."¹

9-Ailede Sadakat

Dilimizde sadakat mefhumunun aileleri ilgilendiren bir yönü daha var. Said Nursi, buna da temas ettiği için, burada yer vermemiz gerekir.

Ona göre, aile hayatı her insanın "bir nevi cenneti, küçük bir dünyasıdır."² Aile hayatı, ebedî hayat düşüncesi uhrevi beraberlik inancına dayanmalıdır. Bu olursa âile fertleri birbirlerine "...samimi hürmet eder, sever, şefkat eder, sadakat eder, kusurlarına bakmaz... hakiki insaniyet saadeti o hanede başlar inkişafa."³

Said Nursi'ye göre, aile hayatının saadet üzere devamında kadına daha ziyade sorumluluk düşmektedir. Çünkü o, "aile hayatında müdür-i dâhilî olmak haysiyetiyle, kocasının bütün malına, evladına ve her şeyine muhafaza memuru olduğundan, en esaslı hasleti sadakattir, emniyettir."⁴

"Hakiki sadâkati bırakan" kadının daha dünyada iken ceza göreceğine dikkat çeken⁵ Bediüzzaman, kadınlara sadakat ve emniyeti bozucu davranışlardan kaçınmalarını tavsiye eder ve şöyle der:

"Şimdi aile hayatında en mühim nokta budur ki, kadın, kocasında fenalık ve sadakatsizlik görse, o da ailesine olan sadâkat ve emniyeti bozsa, aynen askeriye-deki itaatin bozulması gibi, o aile hayatının fabrikası ziruzeber olur. Belki o kadın, elinden geldiği kadar kocasının kusurunu ıslaha çalışmalıdır ki, ebedî arkadaşını kurtarsın."⁶

Sadâkatin meşru olmayanı

Bediüzzaman'a has bir hususiyet, her duygu ve hissin menfî ve müspet yönlerini göstermek, menfî taraflarına karşı uyarmaktır.

Sadâkat de güzel bir vasıf, ama kötüye kullanılabilir. Mümin, kelime-i şehadetini söylemekle Allah'la bir akit yapmakta ve Hz. Muhammed'in getirdiği dine kayıtsız şartsız uyacağına dair bir söz vermektedir. Kur'ân'ın "ahidde bulunduğu zaman ahidini yerine getirmek" (Bakara Sûresi, 177) veya Resullulah'ın "İnsanla-

¹ Şualar, s. 437; R.N.K. 1, s. 1081.

² Lem'alar, s. 24. Lem'a, s. 190.

³ Şualar, 11. Şua, s. 194; R.N.K. 1, s. 964.

⁴ Lem'alar, 24. Lem'a, s. 187; R.N.K. 1, s. 688.

⁵ Lem'alar, 24. Lem'a, s. 191, R.N.K. 1, s. 691.

⁶ Lem'alar, 24. Lem'a, s. 191, R.N.K. 1, s. 690.

ra teşekkür etmeyen, Allah’a da şükredemez”¹ gibi düsturları, inanan insanı bile, Allah’ın razı olmayacağı akitlere sadâkate, —mazhar olunan hayırların gerçek sebebi Allah iken (4 Nisa Sûresi, 79)— dünyevî ve zahîrî sebeplerden bilmeye sevk edebilir. Böylesi bir yanlışlığın insanı fevkalade alçaltacağına Bediüzzaman pek çok kere dikkat çeker. Birine göre, *köpek, sadakatiyle meşhur olmasına rağmen necîsülayn addedilmiştir. Tavuk, inek, kedi gibi sair hayvanlarda, insanların onlara yaptıkları ihsanlara karşı şükran hissi olmadığı halde insanlarca aziz ve mübarek addedilmektedirler.*²

Öyle ise “Allah’a isyanda, itaat yoktur” hadisinin de belirteceği üzere, meşru olmayan şeylerde akit yapılmamalı, cehaletle akit yapılmışsa daha önce belirtildiği şekilde kefarete ödenmeli, fakat sadık kalınmamalı. Gelen bütün hayırlar Allah’tan olduğuna göre, gerçek teşekkürü zâhiri mun’imlere [vericilere] değil, Allah’a yapılmalıdır.

Bu inceliklere riayet edilmezse, maddî ve mânevî kemâlatın miftah ve miracı olan sadakat sahibini, sadâkate darbimesel olan kelbin, necîsu’l-ayn derekesine indirebilir.

10-Yalana Cevazın Neshi

Said Nursi’nin sıdk konusundaki telakki ve anlayışını hakkıyla kavratacak bir husus, bazı hallerde yalana verilen İslamî cevaz hususundaki tavrıdır. O, bu cevazın mensuh olduğu kesin kanaatindedir. Mecelle’de geçen “*Ezmânın teğayyürüriyle ahkâmın teğayyürü inkâr olunmaz*”³ şeklindeki meşhur fıkıh kâidesine: “Her zamanın bir hükmü vardır. Şu zaman, bazı ihtiyarlanmış âdâtın mevtine ve neshine hükmediyor, mazarratlarının menfaatlerine olan tereccühü [zararlarının, faydalarına üstün gelmesi] idamına fetva veriyor” diyerek aynen iştirak eden Bediüzzaman,⁴ bu kaideye, eserlerinde birkaç meselede müracaat edip atıfta bulunur. Bunlardan biri yalanla ilgilidir. Şöyle der:

“*Amma maslahat için kizb ise zaman onu neshetmiş. Maslahat ve zaruret için bâzı âlimler ‘muvakkat’ fetvası vermişler. Bu zamanda o fetva verilmez. Çünkü o kadar suiistimal edilmiş ki yüz zararı içinde bir menfaati olabilir. Onun için hükmü, maslahata bina edilmez (...) maslahat dahi yalan söylemeye illet olmaz. Çünkü muayyen bir haddi yok, suiistimale müsait bir bataklıktır. Hükm-ü fetva ona bina edilmez. Öyle ise İmmâ’s-Sıdk ve immâ’s-sükût. Yani yol ikidir, üç değildir; ya doğru, ya yalan, ya sükut değildir.*”⁵

Bediüzzaman’ın, geçen asrın başlarında, yani 1327’de (1911) Şam’da verdiği hutbede yalanın insanlığa getirdiği musibetle ilgili şu tahlil, aktüalitesinden, güncelliğinden hiçbir şey kaybetmemiş, tazeliğini aynen koruyor gibi. Diyor ki:

¹ Ebu Davut, Edeb 11; Tirmîzî, Birr 3, 35; Müsned 2, 258.

² Mesnevî, s. 66; R.N.K. s. 1305.

³ Mecelle Ahkâm-ı Adliye, Hanımlara Mahsus Matbaa, İstanbul, 1322, s. 27, 39. Kaide.

⁴ Münazarat, R.N.K. 2, s. 1951.

⁵ Hutbe-i Şamiye, s. 50.

“İşte beşerin ortalıktaki dehşetli yalancılığıyla ve tezviratlarıyla emniyet-i umumiyyenin ve ruy-i zemin asayişlerinin zirüzeber olması kizble ve maslahatın sūiistimali ile olmasından¹ elbette o üçüncü yolu kapatmaya beşeri mecbur ediyor ve kat’i emir veriyor. Yoksa bu yarım asırda, gördüklerini umumî harpler ve dehşetli inkılaplar ve sukutlar ve tahribatlar, başlarına bir kıyameti koparacak. Evet, her söylediğin doğru olmalı, fakat her doğruyu söylemek doğru değil. Bazen zarar verse sükût etmek. Yoksa yalana hiç fetva yok. Her söylediğin hak olmalı, fakat her hakkı söylemeye senin hakkın yok. Çünkü hâlis olmazsa sū-i tesir eder; hak, haksızlıkta sarf olur.”²

“**Bir tane sıdk bir harman yalanları yakar, bir tane hakikat bir harman hayâlâta müreccaktır**” diyen³ Bediüzzaman, zâlim kâfirlerin aleyhte yaptıkları (yalan ve iftiraya dayalı) propagandalara, aynı silahla cevap vermeyi uygun görmez: “Ona mukâbele o yalancı silahla olmamalı, belki sıdk ve hak ile olmalı.”⁴ Ve hayat boyu takip ettiği müdafaa metodunu açıklar: “Bütün hayatımda ‘en menfaatli ve en iyi hile, hilesizlik olduğu’ düstur olduğundan, bütün müdafaatımda hak ve hakikat ve sıdk ve doğruluk esasını takip ettim.”⁵

Bir Sıdk Kurbanı

Sıdk ve sadakat hususunda güzel örnekler veren Risale-i Nur talebelerinden biri olan Binbaşı Âsım rahimehullah, Eskişehir Mahkemesi sırasında sorguya çekilir. Eğer doğru söylese Üstadına zarar gelecek, söylemese 40 senelik müstakimâne hayatına aykırı olarak yanlış söylemiş olacak. Risale-i Nur’dan aldığı sıdk dersi sebebiyle, böyle bir imtihana maruz kalmaktansa “**Ya Rab, canımı al!**” diye dua eder ve “10 dakikada teslim-i ruh eyler” ve —Bediüzzaman’ın tabiriyle— “istikamet şehidi” olur.⁶

Binbaşı Asım’ın gizlediği suç(!) ne idi diye merak edeceklere, Bediüzzaman’ın vak’ayı anlattıktan sonra kaydettiği açıklamayı aynen sunalım: “Dünyada hiçbir kanunun hata diyemeyeceği bir muavenet-i hayriyeye ve bir tasdiğe hata tevehhüm edenlerin çirkin hatalarına kurban oldu. Evet, Risale-i Nur’dan tam ders alan, bir su içen gibi, kolayca, terhis tezkeresi telakki ettiği ecel şerbetini içen.”

Bir Tedaî

Aralarındaki mesafenin Resulullah döneminde Arzla-Arş kadar uzak olduğu-

¹ 11 Eylül 2001’de Amerika’da ikiz kulelerin vurulması hadisesi, ertesi günü Usame bin Ladin ve el-Kaide teşkilatına yıkıldığı halde, aradan geçen bir yıla rağmen mukni bir delil ortaya konamadı. Hadisenin sene-i devriyesinde yapılan televizyon konuşmaları, gazete tahlilleri ciddi şekilde bu hususta kuşkulu ve bunun gerçek faillerinin meçhul olduğunu söylüyorlar. Yani insanlığa ardı arkası kesilmeyecek felaketler getirecek global bir yalanla karşı karşıyayız gibi.

² Hutbe-i Şamiye, s. 50-51.

³ Mektubat, Hakikat Çekirdekleri, s. 444; Bak. Sözler (Lemâât), s. 663.

⁴ Tulu’at, s. 70; R.N.K. 2, s. 2338.

⁵ Tarihçe-i Hayat, s. 217; R.N.K. 2, 2163.

⁶ Tarihçe-i Hayat, s. 197.

nu belirttiği sıdk ile kizbin, zaman geçtikçe aynı dükkanda aynı fiyata satılacak kadar birbirine yaklaştıklarını, hatta siyasi propagandaların sevkiyle yalanın daha muteber hale geldiğini söyleyen Said Nursi, yalan ve iftiranın tamamen meslek haline getirildiği ve hatta gazetelerde **“28 Şubat sürecinden beri medya yüzde 90 yalan kustu”**¹ manşetleriyle sunulan haberlerin yer aldığı son yılları yaşasaydı ne derdi, bilemiyoruz. Ancak Resulullah’ın şu hadisini hatırlayınca, hadislerde, *“insanlığın ahir zamanda yaşayacağı”* ihbar edilen, *“kezzâbiyet”i (yalanizim) mi oynuyoruz demekten de kendimizi alamıyoruz:*

*“İnsanlara, tamamen yalana dayanan yıllar gelecek. O yıllarda yalancı olan tasdik edilir, doğru sözlü olan da tektîb edilir. Haine itimat edilir (kilit noktalarına getirilir), emin kimseye de (mevkiinden uzaklaştırılarak) ihanet edilir. O yıllarda kamu işleri hakkında (birinci derecede) er-Ruveybîsa konuşur [Ruveybîsa da nedir? diye sorulunca: ‘Âciz [zavallı] adamdır’ buyurdular].”*²

SONUÇ:

Sıdk İslam’ın öylesine *olmazsa olmaz* bir değeridir ki bizzat Kur’an-ı Kerim’de “iman,” “İslam,” “şeriat,” “Kur’an’ın getirdiği her şey” manalarıyla te’vil edilebilecek kullanımlara sahiptir. Sıdkın “iman” ve “İslam”la bu derece aynılaşması, İslam’ın sıdk verdiği ehemmiyetin açık bir göstergesidir.

Sıdk, gerek ferdî ve gerekse içtimâî hayatın huzur ve selameti, maddi ve manevî terakkileri için mühim bir esastır. Medeni hayatın pek çok münasebet ve müesseseleri, hayatîyetlerini “sıdk”tan ve “sıdk”ın uygulaması olan “sadâkatten” ve bunların hasıl edeceği güven ortamından alırlar. Bu sebepten olacak, Hz. Peygamber, en büyük günahları bile soğukkanlılıkla karşılar, beşeriyetin semm-i kâtili olan sıdkın zıddı kizb ve hıyanete şiddetle tepki göstermiş, bunların imanla bağdaşamayacaklarını belirtmiştir. Bir İslam davetçisi olan Said Nursi nezdinde sıdkın, bunlardan başka vurgu kazanan bir yönü vardır: **“Nakle dayanan İslam’ın hakkaniyetini insanlara —müminlere demiyorum— anlatma ve onları iknada yegane akîl delil olma yönü.”**

Ona göre İslam’ın dört temel esasını (tevhîd, risalet, âhiret, adalet) ispatta iki çeşit delil var: Akîl olanlar, naklî olanlar. Tevhîd ve risalet muhteva olarak naklîdir. Bunların delilleri de nâkli olsa *devir* gerekir. Devir ise muhal olduğu için caiz olmaz, akîl delile ihtiyaç vardır.

Sıdk akîl bir delildir. Bu sebeple, naklin (dinî muhtevanın) iki kaynağı olan Resulullah ve ashabın sıdk ve sadakatleri hususunda Bediüzzaman, eserlerinde, tekrarlar açıklamalar yapar, Hz. Muhammed’in hak peygamber oluşuna en büyük delilin onun sıdkı olduğunu gösterir. Hadis ilminin bir postulatı olarak, ümmetçe ittifak edilen *sahabenin adaleti* bahsini de sıdk düsturuyla akîl izaha kavuşturur.

¹ 22.12.1999 tarihli Zaman gazetesinde Can Ataklı, bir röportajda “28 Şubat sürecinin içerisinde özellikle büyük gazete ve televizyonların yüzde 91’i yalandır; biz yazdık biz okuduk” diyor.

² İbnu Mâce, Fiten 24, 4036. h., hadis İbnu Hibbân’a göre sahihtir.

İslam'ın başarısında sıdkın böylesine öncelikli yerinin ilminde ve şuurunda olan Said Nursi:

İnsanlığın, geçmiş devirlerde, hissin galebesiyle bazı ruhanilerin ve imamların [önderlerin] taklitçisi iken, istikbalde aklın galebesiyle, ehl-i tahkik yani araştırmacı olacağı kesin kanaatini taşıyan bir İslam davetçisi olması haysiyetiyle, İslam'ı müessir bir şekilde insanlara ulaştırmada, Resulullah Aleyhissalatü Ves-selamın sünnetine uyarak:

- Hem ilmî bahislerde “*sıdk delili*”ni kullanmış,
- Hem de mücadele hayatında “sıdk”ı ve sıdkın uygulanması olan “sadâkat”i temel düstur yapmış, kendine uyan talebelerine, dava arkadaşlarına da *sıdkı* ve *sadakati* tavsiye etmiş, hak olan İslam'ın, hak olmayan metotlarla neşredilemeyeceğini ısrarla belirtmiştir. Yalana dayanan aleyhteki propagandalara yalanla değil sıdkla, doğru sözlülükle cevap verilmesi gerektiğini, “*bir tane hakikatin bir harman yalanı yaka-cağını*” söylemiştir.

Said Nursi, yalan karşısında öylesine net ve açık bir tavır almıştır ki, bazı sahîh rivayete dayanarak “maslahat” kaydıyla yalana İslam ulemasının verdiği cevazın “neshine” içtihat etmiş: “*Ya doğru söyle ya sükut et!*” “*Her söylediğin doğru olmalı, doğruyu söylemek zarar getirecekse sükut etmeli!*” demiştir.